

MAROŠ HERTEL

Az Országos Keresztényszocialista Párt szlovák szekciója

Kísérllet a Szlovák Néppárttal való együttműködésre
1920–1921-ben

Csehszlovákia megalakulását követően a magyarok a németekhez hasonlóan nemzeti kisebbségi szerepbe kényszerültek. Jogaik és kötelességeik a korábbi privilegiált állapotukhoz képest jelentős mértékben megváltoztak. Érthető ezért, hogy Csehszlovákia magyar lakossága nehezen fogadta el ezt a helyzetet. Szlovákiában a volt rendszer számos olyan képviselője maradt – hivatalnokok, állami alkalmazottak, kézművesek, kereskedők, egyházi személyek –, akik személyesen érintettek a változások. Az új államhatalom Szlovákia államapparátusát a hivatalnoki kar szinte teljes kicserélésével kezdte kiépíteni, miközben az állami alkalmazást az államnelyv ismeretéhez kötötte. Megkezdődött a – többnyire – magyar hivatalnokok elbocsátása, akik helyére főleg csehek érkeztek. Egy-egy új állás betöltésének legfontosabb feltétele a csehszlovák állampolgárság volt. Csakhogy az állampolgárságról szóló 1920-as törvény ennek megszerzését számos olyan feltételhez kötötte (község, illetőség, lakhely, munkahely), amely megnehezítette, hogy a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek megszerezzék azt.¹

Mindezek következményeként a magyar lakosság a kezdetektől fogva elutasítónan viszonyult a Csehszlovák Köztársasághoz. Hasonló magatartást tanúsítottak az ellenzéki magyar pártok is, amelyek a szlovákiai politikai helyzet konszolidációja után, 1919 második felében váltak a politikai élet résztvevőivé. A szlovákiai magyar politika vezéregyéniségei a kezdetekben a helyzet gyors változásában bíztak. Ezért is részesítették előnyben a passzív ellenállás módszerét. A Csehszlovákiában működő pártok közül az egyik legjelentősebb az Országos Keresztényszocialista Párt volt, amely az 1920-as nemzetgyűlési választásokon Magyar–német Keresztényszocialista Párt néven indult. Eredeti nevéhez akkor tért vissza, amikor 1920 augusztusában megalakult a párt szlovák szekciója. A párt a keresztény univerzalizmus jegyében osztályok és nemzetek fölötti pártként hirdette magát.²

A Csehszlovákiában működő magyar politikai pártok csupán néhány héttel az 1920 áprilisában megtartott nemzetgyűlési választások előtt hagytak fel a passzív rezisztencia gyakorlatával. Éppen ebben az időszakban történt az első kísérlet arra, hogy az Országos Keresztényszocialista Párt választási egyezséget kössön a Szlovák Néppárttal. A keresztényszocialisták felajánlották, hogy a néppárti körzetekben támogatást fognak nyújtani a néppártiaknak (ludákoknak), s cserében azt kérték, hogy a néppártiak befutó helyre tegyék a keresztényszocialista párt által támogatott jelölteket. A néppártiak elutasították az egyezséget, melynek pontos okát a magyar párt vezetői sem ismerték. A keresztényszocialista párt részéről a magyar Külügy-

minisztériumnak küldött jelentésben az áll, miszerint a kudarcot valószínűleg a rosszul vezetett tárgyalások és a néppártiak elutasító magatartása okozta.³

Mivel a ludákok közvetlenül a jelöltlisták leadása előtt szakították meg a tárgyalásokat, a keresztényszocialisták a szlovák körzetekben már nem adtak le saját jelöltlistákat. Valószínűleg itt kell keresni a tárgyalások sikertelenségének egyik okát, hiszen a néppártiak joggal félhettek attól, hogy a keresztényszocialisták elhalászásként választóik egy részét. Ezt a választási programok hasonlósága is indokolta, hiszen mindkét párt a katolikus egyház érdekeinek védelmét és Szlovákia autonómiáját hirdette.

Szlovákia autonómiájának a terve mindkét párt programjában 1919 második felében jelent meg. Tudatosítanunk kell, hogy a közös államba Szlovákia a cseh országrészekről teljesen eltérő gazdasági, szociális és történelmi fejlődéssel maga mögött lépett be. Magyarországon belül sohasem alkotott különálló közigazgatási területet. Azok az államjogi intézkedések, amelyek útján a szlovák politikai reprezentáció deklarálta a köztársaság létrehozását, egy Csehszlovákián belüli önálló Szlovákia létrejöttével számolt. A Szlovák Nemzeti Tanács azonban megszűnt, s Szlovákia Teljhatalmú Minisztériumának a megalakítása csupán sovány vigaszt jelentett ehhez képest. Mindezek a körülmények hatással voltak az autonomista mozgalom kialakulására, amelybe a kisebbségi magyar pártok – főként a keresztényszocialisták – is aktívan bekapcsolódtak. Habár a magyar pártok sohasem dolgoztak ki konkrét tervet Szlovákia államjogi helyzetének a rendezésére, a programjukban felbukkanó autonómia-elképzeléseket Szlovákia emancipációja irányába tett lépéseként értékelhetjük. Másrészt viszont az autonómia tervét a szlovákiai viszonyok destabilizációjára is felhasználták, ami egybeesett a kisebbségi magyar pártokkal szoros kapcsolatokat ápoló budapesti kormánykörök szándékaival. A szoros budapesti kapcsolatok azonban leszűkítették a magyar pártoknak az autonómiával kapcsolatos mozgásterét, s egyik okai voltak annak, hogy a két világháború közötti időszakban nem sikerült szorosabb kapcsolatot kialakítaniuk az autonomista tábor szlovák pártjaival.

Az első parlamenti választások eredményei némiképpen meglepték az Országos Keresztényszocialista Pártot, amely csupán az érsekújvári és a kassai választási kerületben indított jelöltekkel, s a megszerzett 139 355 szavazattal a szlovákiai magyarság legerősebb pártjává vált. Ha azt tekintjük, hogy többnyire csak magyarok szavazatát szerezte meg, eredményét sikeresnek tekinthetjük. A Szlovák Néppárt viszont rosszul szerepelt a választásokon, hiszen annak ellenére, hogy az összes szlovákiai választókerületben indult, mégis csupán 235 389 szavazatot szerzett.

Valószínű, hogy a keresztényszocialista vezetőket a választási sikerek ösztönözték arra, hogy a párt magyar és német szekciója mellé egy szlovák tagozatot is létrehozzanak. Ezzel a lépéssel részben megvalósulhatott a keresztényszocialisták eredeti elképzelése, amely egy „Szlovákia őslakosait” tömörítő blokk létrehozásával számolt, habár az eredeti terv a néppárttal való együttműködés elérése volt. A szlovák szekció alapító tagjai közé a Szlovák Néppárt volt titkára, dr. Tvrđý Jenő, a pozsonyi Kék-templom plébánosa, Peter Haverla, Petrások Ágoston és mások számítottak. A szlovák szekció képviselői első ízben 1920. szeptember 30-án vettek részt a párt végrehajtó bizottságának pozsonyi ülésén, ahol Tvrđýt és Petrásokat a keresztényszocialista párt végrehajtó bizottságába is beválasztották.⁴

A szlovák és német szekció befolyása azonban minimális volt a párt programjának megalkotására. A szlovák szekció leginkább arra szolgált a keresztényszocialistáknak, hogy általa gyakoroljanak nyomást a Szlovák Néppártra, amely rögtön megértette, hogy a létrehozott szekció tevékenysége a szlovák vidék lakosságát, így a potenciális néppárti választókat célozza meg. Ezt a Szlovák Néppárt végrehajtó bizottsága az 1920. szeptember 28-án megtartott ülésén élesen el is ítélte, s arra az esetre, ha a keresztényszocialisták nem hagynak fel ez irányú aktivitásukkal, éles harcot is hirdetett ellenük.⁵

A nem túl jó kapcsolatok ellenére 1921 elején ismét kísérletek történtek a két párt együttműködésének az elindítására. A kezdeményezés a keresztényszocialistáktól, ill. Tuka Bélától, az akkor még a magyar pártok háttérében tevékenykedő politikustól származott. Mint az Kürthy Lajosnak a magyarországi miniszterhez küldött 1921. január 17-i jelentéséből kiderül, Tuka a Szlovákiában működő összes ellenzéki magyar, német és szlovák párt együttműködését tervezte.

Tuka az egységes ellenzéki blokk érdekében Tvrďy Jenőnek a Szlovák Néppárt-hoz fűződő kapcsolatait akarta felhasználni. Tuka eme szándéka azért meglepő, mert Tvrďyt, aki a Szlovák Néppárt alapítója és Hlinka közeli munkatársa volt, 1920 márciusában kizárták a néppárt soraiból. Tvrďy magyarázata szerint a kizárására azért került sor, mert ő nem értett egyet azzal, hogy a nemzetgyűlési választások alkalmával olyan „kétes hírű” papok is felkerüljenek a néppárt listájára, mint Ferdiš Juriga, Florián Tománek, Karol Kmetko, Štefan Onderčo a Jozef Buday, akik mind tevékenyek voltak Csehszlovákia megalakítása előtt is.⁶

Tvrďy kizárása háttérében valószínűleg a közte és a Hlinka börtönbüntetése idején a pártot vezető Jozef Buday közötti rossz viszony állt. Buday ugyanis választási szövetséget kötött a Csehszlovák Néppárttal, amely lehetetlenné tette a néppárt és a keresztényszocialisták hatékony együttműködését. A Szlovák Néppárt vezetésében Tvrďyt az diszkreditálta véglegesen, hogy szerepet vállalt a keresztényszocialista párt szlovák szekciójában. A párt sajtóorgánumban, a *Kresťanský socialista* című lapban ugyanis rendszeresen jelentetett meg olyan írásokat, amelyek támadták a néppárt politikáját. Ezekben az írásokban azzal vádolta a néppártot, hogy az elárulja az autonómia programját, nem képviseli eléggé a katolikusok érdekeit, s túlságosan szoros kapcsolatot alakított ki a Csehszlovák Néppárttal.

Tuka és Tvrďy a néppárt nehéz anyagi helyzetét kihasználva a keresztényszocialista párt szlovák szekciójának segítségével szeretnék volna a Szlovák Néppártot átcsábítani az egységes ellenzéki táborba. Az 1921. május 5-én Budapestre küldött jelentésében Tuka arról számolt be, hogy a néppártnak félmillió koronás adósága van, s hogy Hlinkának 350 000 koronára van szüksége a legnagyobb hitelezők mielőbbi kielégítésére. Tuka szerint Hlinka nem fogadta el a csehszlovák kormány segítségét, ezért azt javasolta, hogy a magyar kormány segítse ki a néppártot, de úgy, hogy Hlinka ne tudja, honnan származik a pénz. Tvrďy és Tuka abban reménykedtek, hogy ilyen módszerekkel megnyerhetik Hlinkát az együttműködésnek. Tervük azonban kudarcot vallott.⁷

Az együttműködés érdekében a Szlovák Néppárt végrehajtó bizottságának 1921. május 17-i zsolnai ülésén a keresztényszocialista párt szlovák szekciójának a Petrásék Ágoston által vezetett küldöttsége is részt vett, s a két párt szövetségét javasolta. Feltételül szabták azonban, hogy a Szlovák Néppárt hagyja el a Csehszlo-

vák Néppárttal alkotott közös parlamenti klubot, s terjessze a Nemzetgyűlés elé a Tuka által kidolgozott autonómiajavaslatot.⁸ Egyúttal a néppárt végrehajtó bizottságának az átszervezését is szorgalmazták, amely a Jozef Buday köré tömörülő csehszlovák orientációjú személyek kizárását jelentette volna.⁹ A néppárt végrehajtó bizottsága azonban heves viták után határozottan elutasította a keresztényszocialista párttal való összeolvadás tervét.

A tárgyalások sikertelensége után Tuka más taktikához folyamodott, amelyről 1921. július 27-i jelentésében számolt be: „Május közepén egy nagyobb összeget adtam a keresztényszocialista párt szlovák szekciójának a Tvrďy által novemberben meghozott pénzből. Ebből 10 agitátort állítottunk munkába. Elsősorban a néppárti kerületeket céloztuk meg, hogy rákényszerítsük őket az autonomista mozgalom újjáélesztésére.”¹⁰ Tuka szerint az akciónak két eredménye volt. Egyrészt repedést teremtett az eddig egységes néppárton belül, és Hlinka kijelentette, hogy külön parlamenti klubot készül kialakítani. Másrészt pedig közeledés kezdődött a néppárt és a keresztényszocialisták között. Ezek azonban csupán a Tvrďy és Juriga ill. a Lelley és Gažík közötti magánbeszélgetéseket jelentették.

A kifejtett erőfeszítések ellenére Tukának nem sikerült bevonni a Szlovák Néppártot az egységes ellenzéki táborba. 1921 augusztusának végén már ezt jelentette Budapestre: „A néppárt kormányba való belépése valószínű de nem biztos... A németek, magyarok és szlovákok között jelenleg lehetetlen egységet teremteni. A néppárt ragaszkodik a Csehszlovák Köztársaság elismeréséhez... Úgy gondolom, könnyebb lesz a megegyezés akkor, ha a néppárt kilép a kormányból, amelyben nagyon nehéz dolga lesz.”¹¹

A Szlovák Néppártnak a Csehszlovák Néppárthoz és általában a kormánykoalícióhoz fűződő viszonya 1921 második felében rosszabbra fordult. 1921. november 26-án Hlinkaék elhagyták a Csehszlovák Néppárttal alakított közös parlamenti klubot, és saját klub alapítását jelentették be. Ez gyakorlatilag a néppárt ellenzéki vonulását jelentette. Ezzel kedvező feltételek teremtődtek, hogy Tuka tervei szerint megkezdődhessen az együttműködés a néppárt és a magyar pártok között. Valószínűleg Tukát is ez bírta rá arra, hogy belépjen a néppártba, s elfogadva Hlinka ajánlatát, 1922 márciusában átvette a *Slovák* című lap főszerkesztői állását. A néppártba való átlépését Tuka valószínűleg Budapesttel is egyeztetette, ahol 1922. január 18–24. között tartózkodott.¹² Így a néppárt mindenképpen jogos autonómia-törekvéseinek irányítója egy olyan személy lett, akinek a tevékenysége a magyar kormány törekvéseivel összhangban egyetlen cél felé irányult: a szlovák autonómia-törekvések támogatásával elérni Csehszlovákia szétverését, és visszaállítani a történelmi Magyarország integritását.

Habár a következő időszakban mind Tuka, mind pedig a keresztényszocialisták képviselői tovább szorgalmazták a közös ellenzéki fellépés tervét, ez nem valósult meg. Mindezek ellenére azonban az ellenzéki magyar pártok teljes mértékben támogatták a Szlovák Néppárt 1922-es autonómia-tervét, noha abban nem volt szó a magyar kisebbség különleges jogállásáról. Az együttműködés áthághatatlan akadályának a néppárt autonómia-felfogása bizonyult, amely az autonómia által a csehszlovák államiség talaján kívánta megvalósítani nemzeti céljait. Ez pedig lehetetlenné tette a közös ellenzéki blokk kialakítását.

Jegyzetek

1. *Dejiny Slovenska*. 5. köt. Bratislava, 1985, 103–104. p.
2. A magyar pártok működésével kapcsolatban lásd Angyal Béla: *Érdekvédelem és önszerveződés. Fejezetek a csehszlovákiai pártpolitika történetéből 1918–1938*. Galánta–Dunaszerdahely, 2002.
3. A Historický ústav Slovenskej akadémie vied (a Szlovák Tudományos Akadémia Történettudományi Intézet) mikrofilmgyűjteménye. 32. tekercs.
4. *Kresťanský socialista*, 1920. október 9.
5. *Slovák*, 1920. október 1.
6. SNA (Szlovák Nemzeti Levéltár), Tuka V. – feldolgozatlan fond, 10. doboz.
7. A HÚ SAV mikrofilmgyűjteménye. 59. tekercs.
8. Tuka autonómiatervét maximalistának minősíthetjük. Tervezete ugyanis a Csehszlovák Köztársaság helyett a Cseh-Szlovák Szövetségi Köztársaság létrehozását célozta meg, amely a cseh és szlovák nemzeti államból tevődne össze. Mindkét állam teljes jogú szubjektuma lenne a nemzetközi jognak, és önálló képvisellel rendelkezne a Népszövetségben. Az állam egységét a négyéves időszakra választott közös köztársasági elnök biztosítaná. Mindkét államrész saját kormánnyal, törvényhozással, bírósággal, alkotmánnyal, hadsereggel, államapparátussal, állami címerrel és zászlóval rendelkezne. Az egyedüli közös ügy az állam védelme lett volna, ami önmagában is megvalósíthatatlan, hiszen a tervezet két külön nemzeti hadsereggel számolt, amelynek nem lett volna közös irányítása. Szükség esetén a két állam megegyezhetett volna bizonyos ügyek közös igazgatásában. Ilyen területek a külügy, a védelmi ügyek, a közlekedés és a posta, a bankszféra, a külkereskedelem stb. lehetne. Az ilyen egyezség azonban maximum 10 éves időtartamra vonatkozhatna. Víták esetén a Népszövetség döntene a két állam között. Bővebben lásd Tuka, Vojtech: *Návrh zákona o autonómii Slovenska*. Ružomberok, 1921. – Tuka tervezetét 1921. április 20-án megvitatták a néppárt parlamenti képviselői és szenátorai. A javaslat azonban túlságosan radikálisnak tűnhetett számukra, mivel megbízták dr. Ludovít Labayt, hogy új javaslatot dolgozzon ki Szlovákia autonómiájáról. 1922 januárjában ezt az új javaslatot terjesztette a párt a Nemzetgyűlés elé.
9. *Kresťanský socialista*, 1921. május 28.
10. A HÚ SAV mikrofilmgyűjteménye. 59. tekercs, 300Res/1921 jelentés.
11. A HÚ SAV mikrofilmgyűjteménye. 59. tekercs, 350Res/1921 jelentés.
12. SNA, f. Policajné riaditeľstvo, Bratislava, 1104. Doboz

(Fordította Simon Attila)